

ผู้ชายในวรรณกรรมคำสอนกับการประกอบสร้างภาพแทน “ชายประชานิยม” ในสังคมอีสาน Men in Didactic Literature and Construction Representation on “Male Populist” in Isan Society

ศาริศา สุขคง¹

E-mail: sarisa.chom@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประกอบสร้างภาพแทนของผู้ชายอีสานจากวาทกรรมการประกอบสร้าง “ชายประชานิยม” โดยนำแนวคิดเรื่องภาพแทน (representation) และการประกอบสร้าง (Construction) ของ Stuart Hall มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์และตีความข้อมูล โดยมุ่งศึกษาภาพเสนอลักษณะของผู้ชายที่ดี ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกข้อมูลจากผลงานวรรณกรรมคำสอนจำนวน 9 เรื่อง ได้แก่ ชนชั้นธรรมาศคณาจารย์ พญาคำทอง (สอนไพร่) ธรรมดาสอนโลก แทนน้ำนมแม่ ศรีสวัสดิ์วัด ภาพยนตร์หลานสอนปู่ เสียวสวด นานาสุภาษิตคำกลอน และพระอินทร์ใช้ชาติ นำมาใช้เป็นข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ จากการศึกษาพบว่าวาทกรรมการประกอบสร้างภาพแทน “ชายประชานิยม” ประกอบด้วยภาพแทนผู้ชายที่ดีใน 2 แบบ คือภาพแทนของผู้ชายด้านบวกหรือชายคนดีผู้ดี และภาพแทนของผู้ชายด้านลบ หรือชายนอกฮีต ซึ่งภาพแทนของผู้ชายด้านบวกอาจแบ่งการประกอบสร้างออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ชายคนดีผู้ดีด้านการศึกษา ชายคนดีผู้ดีด้านหน้าที่การงาน และชายคนดีผู้ดีด้านการใช้ชีวิต ส่วนภาพแทนของผู้ชายด้านลบ หรือชายนอกฮีตนั้น สามารถจำแนกออกได้เป็นลักษณะ 2 ลักษณะ ได้แก่ ชายนอกฮีตครองธรรม ชายนอกฮีตสามโบสถ์ ชายนอกฮีตซั้ว และชายนอกฮีตศาสนา ซึ่งวาทกรรมการประกอบสร้างภาพแทนของผู้ชายด้านบวก หรือชายคนดีผู้ดีนั้นนับเป็นต้นแบบของกรอบความประพฤติที่ดีที่ควรปฏิบัติ และภาพแทนของผู้ชายด้านลบ หรือชายนอกฮีต เป็นวาทกรรมที่ขัดเกล่าให้เป็นผู้ชายที่ดีจากการสอนไม่ให้ประพฤติเป็นชายนอกฮีต การประกอบสร้างภาพแทนตามวาทกรรม “ชายประชานิยม” ในข้อมูลวรรณกรรมคำสอนดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นถึงภาพตัวแทนของผู้ชายในสังคมอีสานอันมีลักษณะแบบปิตาธิปไตยที่ชัดเจนให้เห็นคุณค่าและความหมายความเป็นชายไว้ในมิติทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้อย่างน่าสนใจ

คำสำคัญ: การประกอบสร้าง ภาพแทน วาทกรรม วรรณกรรมคำสอน ชายประชานิยม

Abstract

The purpose of this article is to study construction representation on of Isan Men from the creation discourse “Male populist” by using the concept of image instead of representation and the creation Construction of Stuart Hall. To be used in the analysis and interpretation of data By studying images, presenting male characteristics That's good. The researchers selected Isan didactic literature related to 42 pieces of literature including Chanasantharat moralize, Phayakhomkong (sonphai), Oainary teaching the world, Instead of mother's breast milk, Srisawadwat, Epic of grandchild teaching grandfather, siawsawad, Nana Proverbs teaching and Indra takes the nation. From the study found that the behavior discourse creates a replacement image. “Populist” consists of 2 good male representations, which are the positive male representations. negative male or men outside the heat Which the replacement of the positive male may divide the assembly into 3 Characteristics include the male good man who is good at education. The Good man who is good at work and the good man who is good at living As for the negative male replacement or the male outside the bad can be classified as 2 characteristics, including the male outside the bad Men outside the evil bad And men outside the hematism the good man who is good at In which the behavior discourse creates a replacement for the positive male or the good man is a model of the good behavior framework that should

Keywords: construction, representation, discourse, didactic literature, male populist

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ความนำ

1. ความสำคัญของเรื่องที่น่าสนใจ

วรรณกรรมคำสอน คือวรรณกรรมที่มีเนื้อหาประกอบไปด้วยแนวทางปฏิบัติและแบบอย่างอันดีงาม ดังนั้น วรรณกรรมคำสอนจึงมีความสำคัญในฐานะคู่มือชีวิตของผู้คน และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมตามความหมายของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ที่นิยามความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่ามนุษย์เป็นสัตว์คล้ายคลึงแมงมุมที่ห้อยตัวอยู่ในสายใยของความหมายที่เขาถักทอขึ้น เกียร์ซถือว่าวัฒนธรรมคือสายใยเหล่านั้น ดังนั้น การวิเคราะห์วัฒนธรรมจึงไม่ใช่การวิเคราะห์หากฎเกณฑ์ต่างๆ โดยการทดลองแบบวิทยาศาสตร์กายภาพ หากแต่เป็นการเสาะหาความหมายและการตีความ (อकिन รพีพัฒน์, 2551: 73-74) ซึ่งวรรณกรรมคำสอนคือตัวบทที่สามารถนำไปตีความหมายทางวัฒนธรรมได้มากมายในสังคมอีสาน

วรรณกรรมคำสอนอีสานจึงนับเป็นตัวแทนทางวัฒนธรรม (Culture Text) ที่อธิบายความเป็นสังคมท้องถิ่นได้หลากหลายมิติ ซึ่งมีมิติที่โดดเด่นเห็นชัดคือ สังคมประชาานิยมแบบอีสาน ดังสะท้อนจากเนื้อหาคำสอนที่มักสอนให้ปฏิบัติตามแนวคิดที่สังคมปรารถนา หรืออุดมคติของคนส่วนใหญ่ในสังคมกระทั่งเป็นอุดมการณ์ที่สืบทอดผ่านวรรณกรรมคำสอน ดังที่ จารุวรรณ ธรรมวัตร (2521: 54) ได้อธิบายไว้ว่า วรรณกรรมคำสอนเป็นเอกสารบันทึกอุดมการณ์ของคนท้องถิ่นไว้ อุดมการณ์ความคิดของคนอีสานจึงถูกถ่ายทอดโดยการสอนผ่านวรรณกรรม เช่น การสอนผู้ชายให้เป็นคนดี ที่นิยามเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ต้องเป็นผู้มีการศึกษา รู้จักหน้าที่ตามสภาพของตน รู้หลักการดำเนินชีวิต ไม่ประพฤตินอกฮีต หรือภาษาอีสานเรียกว่า ชายคนฮู้ผู้ดี ซึ่งคำสอนเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นด้วยกระบวนการทางภาษาโดยการประกอบสร้างภาพแทน “ชายประชาานิยม” ขึ้นเพื่อเป็นแบบฉบับของผู้ชายที่ดีให้ปรากฏในคำสอนอันจะนำไปสู่การประกอบสร้างความจริงทางสังคมที่กำหนดบทบาทของผู้ชายอีสาน

การประกอบสร้างภาพแทน (Construction Representation) ดังกล่าวเป็นการสร้างอัตลักษณ์ตัวตนของผู้ชายให้ดำรงอยู่ในสังคมแบบประชาานิยม และนำไปสู่การอธิบายความหมายและคุณค่าของผู้ชายอีสานไปโดยปริยาย ดังที่สจ๊วต ฮอลล์ (Stuart Hall) ได้อธิบายความหมายของภาพแทน (Representation) ไว้ว่า การนำเสนอภาพตัวแทนไม่ใช่เพียงการใช้ภาษาหรือสัญลักษณ์ในการถ่ายทอดภาพในความคิด หากแต่ยังเป็นการตัดสินคุณค่าและให้ความหมายแก่สิ่งที่นำเสนอโดยภาพตัวแทนนั้นด้วย (ศิริพร ภักดีผาสุก, 2561: 100) นอกจากนี้ ฮอลล์ ยังได้อธิบายแนวคิดการประกอบสร้าง (Construction) ว่าสัมพันธ์กับภาษาเพราะเป็นเครื่องมือใช้ประกอบสร้างความหมาย (Constructionist Approach) โดยมีความเชื่อว่า สิ่งต่างๆ จะมีความหมายก็ต่อเมื่อเรากำหนดขึ้น (Hall, 1997: 24-25 อ้างอิงมาจาก ปฐม หงส์สุวรรณ, 2561: 521) การประกอบสร้างภาพแทน “ชายประชาานิยม” จึงได้นิยามความหมายของผู้ชายอีสานที่ยึดโยงกับการเป็นชายคนฮู้ผู้ดีไว้อย่างแจ่มชัด ไม่ว่าจะเป็นดำรงตนอยู่ในสภาพใดก็ตาม ผู้ชายอีสานจำเป็นต้องประพฤติตนเป็นคนดีให้สมกับเป็นผู้ดี หรือเพศหลักในสังคมอีสานซึ่งมีลักษณะสังคมแบบปิตาธิปไตย

คำว่า ปิตาธิปไตย (Patriarchy) ออร์ทัย เพียยูระ (2561: 69) อธิบายว่าเป็นคำที่ใช้อธิบายลักษณะการปกครองของสังคมที่ให้อำนาจกับผู้ชาย ถือชายเป็นใหญ่ เรียกว่า สังคมแบบปิตาธิปไตย (Patriarchal Society) ลักษณะชายเป็นใหญ่ยังสอดคล้องสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องสถานภาพทางเพศของปราณี วงษ์เทศ (2559: 34) ที่อธิบายว่าการเติบโตของผู้ชายเป็นสถานภาพที่ต้องแสวงหา ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ผู้ชายทุกคนต้องแข่งขันในฐานะปัจเจกบุคคล จึงสามารถสร้างและควบคุมการจัดระเบียบทางสังคมได้ สถานภาพที่จำเป็นต้องแสวงหาจึงเป็นจุดเริ่มต้นของความปรารถนาเป็นชายในอุดมคติที่จำเป็นต้องมีการปฏิบัติหรือต้นแบบอันคมชัด ดังนั้น เนื้อหาคำสอนในวรรณกรรมจึงมักเสนอภาพแทนของผู้ชายตามสังคมปรารถนาให้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดมา

จากแนวคิดดังกล่าวทั้งหมด ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาการประกอบสร้างภาพแทนของผู้ชายอีสานจากวาทกรรมการประกอบสร้าง “ชายประชาานิยม” โดยนำแนวคิดเรื่องภาพแทน (representation) และแนวคิดการประกอบสร้าง (Construction) ของ Stuart Hall มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์และตีความข้อมูล โดยมุ่งศึกษาภาพเสนอลักษณะของผู้ชายที่ดีเพื่ออธิบายปรัชญาแนวคิด การดำเนินชีวิตซึ่งซ่อนความหมายทางวัฒนธรรมของสังคมท้องถิ่น และตีความคุณค่าของผู้ชายอีสานที่สังคมกำหนดจากวรรณกรรมคำสอน

2. วัตถุประสงค์ของการนำเสนอบทความ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประกอบสร้างภาพแทนของผู้ชายอีสานจากวรรณกรรมคำสอนของอีสาน

3. ขอบเขตของเรื่องที่น่าสนใจ

ผู้เขียนใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ประเภทวิจัยเอกสาร (Documentary research) มาศึกษาวิเคราะห์ โดยใช้ข้อมูลวรรณกรรมคำสอนอีสานที่มีเนื้อหาใช้สอนผู้ชายและรู้จักกันอย่างแพร่หลายทั้งหมด 9 เรื่อง ได้แก่ ขนบสันธราชเทศนาคำสอน พญาคำทอง (สอนไพร่) ธรรมดาสอนโลก แทนน่านแม่ ศรีสวัสดิ์วัด กาศย์หลานสอนปู่ เสียวवाद นานาสุภาชิตคำกลอน และพระอินทร์ใช้ชาติ

4. คำจำกัดความ

4.1 การประกอบสร้าง (Construction) มาจากแนวคิดการประกอบสร้างสังคม Social Construction ซึ่ง Steve Bruce อธิบายไว้ว่าเป็นผลผลิตจากวัฒนธรรมที่สังคมมักสถาปนาวัฒนธรรมของตนให้เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง (บรูซ, สตีฟ. 2559: 60) การประกอบสร้างจึงเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การสร้างความจริงให้เกิดขึ้นในสังคมอย่างมีนัยยะ และเมื่อนำมาศึกษาว่าทฤษฎีจะเป็นการศึกษากระบวนการสร้างความจริงที่เกิดจากปฏิบัติการทางภาษากลายเป็นชุดความรู้ในสังคมอันซ่อนเร้นอำนาจบางประการไว้ให้ตีความ และให้คุณค่า

4.2 ภาพแทน (representation) สจ๊วต ฮอลล์ ได้กล่าวว่า การนำเสนอภาพแทนเป็นการ “สร้าง” ความหมายซึ่งตั้งอยู่บนความเชื่อพื้นฐานที่ว่า เป็นกระบวนการที่มีการผลิตความหมายแอบแฝงอยู่ หรือกระบวนการที่สร้างขึ้นเพื่อสื่อความหมายหรือแทนมุมมองของสิ่งที่กำลังกล่าวถึงและอาจไม่ได้สื่อความหมายของสิ่งนั้นโดยตรง นั่นหมายความว่า ผู้เขียนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดกรอบหรือความหมายของสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปตามที่ตนหรือสังคมปรารถนาได้ (สจ๊วต ฮอลล์, 2559: 113)

เนื้อหา

จากการศึกษาว่าทฤษฎีการประกอบสร้างภาพแทน “ชายประชานิยม” พบว่า ประกอบด้วยภาพแทนผู้ชายที่ดีใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ภาพแทนด้านบวกของผู้ชายหรือชายคนผู้ดี และภาพแทนด้านลบของผู้ชายหรือชายนอกฮีต ซึ่งลักษณะทั้งสองประการได้แสดงให้เห็นว่าทฤษฎีการประกอบสร้างภาพแทน ดังนี้

1. ภาพแทนของผู้ชายด้านบวก หรือชายคนผู้ดี ชายคนผู้ดี คือผู้ชายที่เป็นคนดีตามที่สังคมท้องถิ่นปรารถนา คนผู้ดีหมายถึง รู้จักกาลเทศะ รู้จักบุญคุณ รู้จักหน้าที่ของตน ส่วนผู้ดี หมายถึง คนดีมีศีลธรรม มีคุณธรรม มีจริยธรรม รักครอบครัวและคนรอบข้าง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งภาพแทนของผู้ชายด้านบวก หรือชายคนผู้ดี อาจแบ่งการประกอบสร้างเป็น 3 แบบ ได้แก่

1.1 ชายคนผู้ดีด้านการศึกษา ในวรรณกรรมคำสอนมีเนื้อหาคำสอนเรื่องการศึกษาสำหรับผู้ชายไว้หลายประการ เมื่อศึกษาเล่าเรียนตามคำสอนแล้วจะทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิตทุกด้าน และเป็นชายที่ดีน่าภาคภูมิใจ ซึ่งเป็นว่าทฤษฎีการประกอบสร้างชายประชานิยมที่เด่นชัดเป็นอันดับแรก ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องชนะสงครามเทศนาคำสอน ที่สอนให้ผู้ชายรู้จักรำเรียนศิลปศาสตร์เพื่อหาเลี้ยงชีพ และดำเนินชีวิต เช่น การเรียนตีเงินตีทอง การทำเครื่องมือจับปลา การตีเหล็ก การจักสานทำงานไม้ เรียนหมอยาโหราศาสตร์ เรียนนวดบีบเอ็น เรียนการใช้อาวุธค้อน หลาว และหอก เข้าถึงพุทธศาสนา การบ้านการเมือง รับใช้ราชการ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นวิชาที่ประเสริฐสำหรับลูกผู้ชาย ตัวอย่างเช่น

ชายใดฟังคำสอนอำเอยนก็ดีแท้ ศาสตร์ศิลป์นี้หลายประการมีมากจริงตาย ตีเงินแปลงสู่เชื้อชาย ได้ดังประสงค์ ตีทองได้ขายไปทุกสิ่ง ตีคำขายสู่วันบิหมวัน แผลงอุปไม้ขายจ่ายหลายแนว แห. มง. สานแตงนามชายได้ ตีเหล็กให้เป็นสมจ้าวหอกมีดแลพรายขายแท้สู่แนว เขียนอุปไม้เป็นกระตอกขันขายบุงยังสรรพสิ่งมีขายได้ กับทั้งเขียนเวียนแถมลิงลายทุกสิ่ง ควบอุปไม้เป็นแท้สู่อัน เขียนหมอค้องหมอยาปวพยาธิ เขียนบีบคั้นเอ็นให้สว่างดี เขียนเอาหมอโหรฤกษ์ใหญ่ทั้งฤกษ์น้อยทวยคิ้วต่อยาม เขียนคองคองคองหลาวและหอก เขียนฮึดเจ้าพุทโธแท้สู่อันตั้งนั้น เขียนฮึดบ้านตั้งแต่งการเมือง ผูกหมู่ครองเสนาแต่งแปลงเมืองบ้าน ผูกนี้ชื่อว่าศาสตร์ศิลป์แท้เฝื่อนเขียนดูประเสริฐจริง (พระครูคัมภีร์นิเทศ ป.6, ม.ม.ป: 14-15)

ชายคนผู้ดีด้านการศึกษายังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพญาคำทอง (สอนไพร่) ในบันเขียนความอยู่ ที่สอนให้เรียนวิชาความรู้ศิลปศาสตร์หลายแขนง ไม่ว่าจะเป็น การเรียนยิงธนู หรือหอก เรียนจักสานปั่นล้อเจียรระโนหล่อแก้ว เรียนรู้การขาย เรียนช่างตีทองตีเหล็ก ช่างเงิน ตลอดจนเครื่องดนตรี กระดัง ฉ้อง เรียนทำเครื่องประดับ หล่อถ้วยเงินถ้วยทอง เครื่องหาปลา ทำเครื่องประดับปักปัก หรือเรียนหล่อถ้วยเงินทองขันโตกพานตั้ง ล้วนเป็นวิชาที่ลูกผู้ชายควรแสวงหาเรียนรู้ไว้เพื่อเอาตัวรอดในการดำรงชีวิต ตัวอย่างเช่น

แนมท้อ	ศาสตร์เพ้นั้น	ให้ตั้งต่อไปเขียน	แท้เน้อ
	ธนูศิลป์ศร	หอกดาวเต็งกล้า	
	เขียนความฮู้	จักสานปั่นล้อ	
	เจียรระโนหล่อแก้ว	เขียนฮู้แต่งขาย	
	ช่างตีเหล็กตีทอง	ลัว่เสียมแปงสร้าง	
	ตีเงินคำแก้ว	ขันโอไธราพาน	
	ทั้งแสงฮ้อง	ทองหัวหล่อกะดิง	

โปงลางก่อ	ซิกขอมหากะแห้ง
หล่อลูกแห้งอ้อ	ดั่งก่อส่งขาย
เขียนตีทองสายสร้อย	สังวาลคำม้าวใหญ่
อีกทั้ง	แหวนก้อนใส่มือ
กะจอนและต้าง	ปักปันมยम्म
กะโจอมเกสเกล้า	ใหญ่เงินทอง
ตีซ้องปิ่นเกล้าก่อแขน	โตกพานคำตั้ง
หล่อถ้วยเงินทอง	

(พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ, 2513ก: 20-21)

นอกจากนี้ การรู้จักแสงความรู้ยังเป็นคุณสมบัติที่ผู้ชายพึงมีเมื่อจำเป็นต้องรับใช้ราชการให้เจริญก้าวหน้า ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องธรรมดาสอนโลก ที่สอนว่าชายใดต้องการมาเป็นอำมาตย์รับใช้กษัตริย์ต้องรักการแสวงหาความรู้ เรียนรู้ อีตครอง ไม่รู้สิ่งใดให้ถามนักปราชญ์ และมีความกระตือรือร้นในการทำงาน พร้อมรับใช้ทำงานอยู่ตลอดเวลา ตัวอย่างเช่น

บทนี้ บรรวรแล้ว	ยอวางไว้ก่อน
พระจึงสอนสั่งให้	ชายใช้พระยอดเมือง
ชายใด จักเข้ารับใช้	ภูวนาทเลียงโย ดังนั้น
ให้ฟังคำเฮาสอน	สั่งความจำไว้
ให้พากันเขียนอุ	เอาคงตียิ่ง
ถามน่านักปราชญ์ผู้	ฝูงฮู้จ้อเอา นั้นเทอญ
อย่าได้ครวเฝ้าเจ้า	เข้าคำวันคืน นั้นเนอ
ให้ค่อยเอาหุฟัง	พระเสียดหาพันอ้อ
พระหากมีอาชญาใช้	ให้ฮีบแล่นเร็วพลัน
อย่าได้ตามใจโต	ให้ค่อยไปจึงดีแท้
อันหนึ่ง ราชใช้	ไปทันขุนใหญ่
ให้เขามาพำพร้อม	ตัวแท้ก็จึงดี แท้แล้ว

(พระครูสุเทพสารคุณ, 2549: 284)

ชายคนฮู้ดีด้านการศึกษาก็เป็นคุณสมบัติแรกที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้ชาย ไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพใด ผู้ชายก็จำเป็นต้องมีการศึกษาดีเพื่อใช้ในการทำงาน และการดำเนินชีวิต ตลอดจนเป็นเหตุผลสำคัญที่ผู้หญิงจะตกลงปลงใจร่วมใช้ชีวิตคู่ด้วย

1.2 ชายคนฮู้ดีด้านหน้าที่การงาน ในวรรณกรรมคำสอนได้มีการกล่าวถึงผู้ชายที่ดีที่รู้หน้าที่ของตน ซึ่งหน้าที่ของลูกผู้ชายก่อนที่จะแต่งงานมีครอบครัวเป็นของตนเองนั้นคือการบวชทดแทนบุญคุณบิดามารดา ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องแพนน้ำนมแม่ ที่อธิบายว่าลูกที่ดีต้องบวชทดแทนบุญคุณพ่อแม่ที่เลี้ยงดูจนเติบใหญ่ การบวชทดแทนบุญคุณพ่อแม่พระพุทธรูปก็ทำเป็นแบบอย่างที่ดีตามชีวประวัติของพระพุทธเจ้า ตัวอย่างเช่น

คราวเมื่อเฮานั้นได้นอนอยู่ในอุทุมมารดา ทรงความทุกข์อย่างใดบ่มีแค่น ต่อมาเดือนคนได้ทรงครรรจจนแก่มัสเดือนถ้วนแท้วจนมัมหน่วงอุทร ยินเดินนอนก็ทุกข์กลืนอดกินอาหารอยาก เพราะว่าทารกกิ่งอุทร ท้องหน่วงแฉวน แสนอดกลืนตลอดหว่างกุมาร หลุดออกจากครรรจมารดาได้อยู่กรรมกินฮ้อน นอนตะแคงป็นไปมา หันอ้วยบวยตัก แต่น้ำฮ้อนนอนข้างแคไฟ กุมารให้นอนสะแแต่ดินอยู่น้อยหนึ่งจับยกฮ้อมกินจุ้ดูคนม เห่งน่านได้หลายคืนคราวเหน้อย เมื่อเพราะอดอยู่กลืนกรรมเจ้าบ่ถอง ในอุทรท้องปกติดีปอด ตลอดหมดทุกถ้วนในเนื้อแห่งคิง จึงได้ตั้งตนก้าวทักทายเดินย่างหลาย พร้ามือกายเนื้อก็อยู่เย็น แข็งแรงได้แสวงหาอาหารลูก มาอยู่เลี้ยงแลงเข้าสู่วัน พอหลายปีเดือนได้บุตราเลยใหญ่ เปรียบปมาหากได้เฮานี้ก็คั่งเดียวควรที่กตัญญูให้มารดาผู้ลำบาก ทั้งบิดาพรังพร้อม ถนอมเลี้ยงให้ใหญ่มา จนกระทั่งถึงได้เอาเฮาเข้าบรรพชาทรงเพศ บวชสืบสร้างศีลสร้อยศาสนา กตัญญูทเวทให้ในธรรมพระเจ้ากล่าว แทนน้ำนมแม่เลี้ยงพระองค์ได้เทศนา

(กัณหา (บ.ช.ย), 2544: 7-8)

ชายคนผู้ผู้ดีหน้าที่การงาน นอกจากจะรู้จักหน้าที่ของการเป็นลูกที่ดีคือบวชทดแทนบุญคุณพ่อแม่แทนค่าน้ำนมแล้ว ยังมีชายที่รู้จักการทำงานในหน้าที่ของตนตามสถานภาพของตนเอง เช่น หากบวชเป็นสามเณรก็ควรที่จะทำหน้าที่ของตนและเชื่อฟังครูบาอาจารย์ ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องศรีสวัสดิ์วัด ที่สอนว่าสามเณรที่ดีต้องรักษาหน้าที่ของตน คอยฟังพระอาจารย์สวดมนต์ให้ฟัง จะได้เข้าใจบทสวดมนต์โดยง่าย เมื่อถึงเวลาฉันเช้า มีชาวบ้านมาทำบุญมากมาย ศิษย์วัดก็มากมาย ให้ระวังโอจะเปลี่ยนกัน แล้วจึงประเคนอาหารให้พระอาจารย์ หลังจากที่ยืนหวนเสร็จก็ให้เอาผ้าอาบน้ำเข้าคอยเช็ดมือเสร็จเอายามาถวาย แล้วจึงยกของหวนมาถ่ายไว้ในโอ ตัวอย่างเช่น

เณรจรรักษากิจ	ไว้จรีตให้ครวกาล
คอยฟังพระอาจารย์	ท่านสวดมนต์ให้ฟังมนต์
จักได้เข้าใจจำ	ค่านับธรรมพระทศพล
เบื้องหน้าจะเป็นผล	จะสวดมนต์ก็ง่ายตาย
หนึ่งนั้นเมื่อฉันเช้า	ฝูงชาวบ้านทำบุญหลา
ศิษย์วัดก็มากมาย	ระวังโอจะเปลี่ยนกัน
แล้วจึงประเคนครู	ระวังดูท่านขบฉัน
ฉันหวนสำเร็จพลัน	เอาผ้าอาบเข้าคอยเคียง
ครั้นเสร็จท่านเช็ดหัตถ์	เอาถาดสัเข้าประเคียง
จึงยกของหวนเมียง	มาถ่ายไว้ในโอพลัน

(ภูมิจิต เรื่องเดช, 2525: 43)

นอกจากนี้ยังมีคำสอนที่กล่าวถึงชายที่ทำหน้าที่ตามเพศสภาพของผู้ชาย ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพญาคำกอง (สอนไพร่) บันเเวียกพ่อชาย ที่สอนประชาชนผู้ชายให้รู้จักงานของตนคือการสร้างบ้านแปลงเมือง การเป็นทหารออกรบเมื่อมีการศึก การทำเกษตรกรรมดำรงชีพ และการทำงานหนักเกี่ยวกับการก่อสร้าง ปลุกหวนพืชมักสวนครัว ถางหญ้า หาเงินทองข้าวของเครื่องใช้สำหรับหาปลา และใช้ในบ้าน รวมถึงเกวียนวัวควายที่ต้องจัดหามาใช้ และดูแลให้สมกับเป็นหัวหน้าครอบครัว ซึ่งผู้ชายไม่จำเป็นต้องทำงานนอกบ้านเพียงอย่างเดียว แต่การทำงานในบ้านโดยเฉพาะงานที่ต้องใช้กำลัง ย่อมเป็นหน้าที่สำคัญของผู้ชาย ไม่ใช่ปล่อยให้ป่เป็นหน้าที่ของผู้หญิงเพียงอย่างเดียว ตัวอย่างเช่น

พ่อชาย	แปงเฮือนชาน	เวียกงานแสนชั้น	
	คองเฮือนสร้าง	คือชายตกแต่ง	
	เฮ็ดเฮือนและเล้า	เสารไม้แก่นดี	เจ้าเอย
แม่นว่า	ศัตรูเกิดขึ้น	ในประเทศเค็กเสื่อ	
	เวียกงานอาสา	สู้ตายหาญกล้า	
	บ่ได้กลัวเกรงย่าน	เค็กเสื่อถอยหลัก	แท้ตาย
ทั้ง	ก่อสร้าง	แปงฮั่วไฮ่สวน	
	ไถ่กันไ้	ปลุกหวนอีแดง	
แม่นซี	เข้าดงดอนกว้าง	ขุดสวนถางกัน	กิติ
	หาเงินทองเครื่องใช้	ขายกล้าเก่งผญา	
	แหหวิงซ้อน	ขายสารอวนนาง	
	ทั้งล่องนามล่องแจ้ง	ขายดินเที่ยวแสวง	เจ้าเอย
	เกวียนจัวพร้อม	จัวควายลากแก่	ไปนั้น
	เวียกพ่อชายมากล้น	เต็มบ้านอ้งเฮือน	

(พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ, 2513ก: 18)

1.3 ชายคนผู้ผู้ดีด้านการใช้ชีวิต คือชายที่รู้จักหลักประพฤติปฏิบัติในการใช้ชีวิตอย่างดีงามตามคำสอน ซึ่งหลักปฏิบัติเหล่านั้นมักเป็นไปตามที่สังคมยอมรับ ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพญาคำกอง (สอนไพร่) ที่สอนว่าผู้ชายที่ดีควรเป็นคนที่มีศีล รักษาเรือนกายเรือนใจให้บริสุทธิ์ เข้าถึงหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา เพราะจะทำให้มีสติตั้งรับปัญหาทั้งศึกภายในใจ และภายนอกได้ดี ทำให้มีจิตใจกว้างใหญ่เหมือนแม่น้ำมหาสมุทร ตัวอย่างเช่น

พญาคำกองเจ้า	สอนสั่งกะบวนชาย
ให้มีศีลสัตย์	หมั่นคณิงคุณแก้ว
เอือนกายนั้น	มีหลายนับไขว่ แท้ตาย
อันว่า เอือนใจนั้น	เป็นแวนแก้วคณิงถ้อนแต่งดี
ทวนศีลคือแวนแก้ว	คณิงเปิงบุญคุณ แท้เนอ
กำจัดเค็กเสื่อภายใน	อย่าให้มีมาได้
ไลปาปึงเว้นเวรง	ให้หนีห่าง เจ้าเอย
ทั้งโอชะใหญ่กว้าง	สมุทรรน้ำใหญ่หลวง

(พระอริยานวัตร เขมจารีเถระ, 2513ก: 19)

ชายคนผู้ผู้ดีการใช้ชีวิตยังมีหลักปฏิบัติที่สัมพันธ์สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนพุทธศาสนา ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องธรรมดาสอนโลก ที่สอนให้ผู้ชายมีใจในบุญทุกเช้าค่ำ เชื้อฟังคำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ตามฮีตคลอง และมีปัญญาในการแก้ไขปัญหาทุกสิ่ง ตัวอย่างเช่น

ชายได้มีใจตั้ง	ในบุญเช้าค่ำ
กับทั้งใจสะตวกู้	คลองเฒ่าสั่งสอน
กับทั้งมีผญาแก้	ปัญหาได้ทุกสิ่ง
คำคิดดีสอด้แว	ดีฮ้ายคู่ชู้ฮั้น แท้ตาย

(พระครูสุเทพสารคุณ, 2549: 208)

นอกจากนี้ ภาพแทนชายคนผู้ผู้ดีการใช้ชีวิตยังรวมถึงผู้ชายที่รู้จักดูแลบ้านเรือนตนเอง ไม่เอาแต่นอนเล่นอยู่เฉยๆ เมื่อว่างศาณญาติมาเยือนจากแดนไกลก็ต้อนรับขับสู้เลี้ยงดูอุปถัมภ์ อีกทั้งยามพูดจากับพ่อแม่ก็ไพเราะอ่อนหวาน ไม่ไปเที่ยวเล่นนอกบ้านเป็นประจำ รู้จักดูแลตัวเอง เรียนรู้ฮีตคลองจากผู้เฒ่าผู้แก่ เมื่อถึงวันพระก็รู้จักสักการบูชา ตัวอย่างเช่น

ชายได้	เนาสถานห้อง เอือนตนเป็นवाद
เหมือนดังเวียกบได้	นอนเล่นแต่เอือน
ฝูงหมู่วงศาเชื้อ	ทางไกลมาฮอด เอือนนั้น
มันก็ปูสาตไว้	จำให้หนึ่งเทิง แท้แล้ว
มันค่อยเว้า	ตางพ่อแม่มารดา
มันจึงทำกระบวนเป็น	พ่อเอือนจาต่าน
มันไปหาเล่น	พอหวลหาเมื่อ
บ่หอนไปชู้มือ	แผนหน้าหอไผ
มันบ่มีสงวนกลัว	หญิงชายฝูงหนุ่ม
ก็ท่อนำผู้เฒ่า	เอียนฮู้ฮีตคลอง
คัตะนามฮู้	วันยามทุกสิ่ง
ยามเมื่อวันศีลนั้น	มันได้ธูปเทียน

(พระพุทธรามณี, 2549: 379)

วรรณกรรมคำสอนได้ประกอบสร้างภาพแทนของผู้ชายด้านบวก หรือชายคนผู้ผู้ดีจากเนื้อหาคำสอนที่ชี้แนะทางปฏิบัติตนให้เป็นชายคนผู้ผู้ดีด้านการศึกษา ชายคนผู้ผู้ดีด้านหน้าที่การงาน และชายคนผู้ผู้ดีด้านการใช้ชีวิต ซึ่งกำหนดบทบาทการเรียนรู้ และการใช้ชีวิตสืบทอดเป็นชายที่ดีที่สังคมพึงปรารถนา คือมีการศึกษาดี หน้าที่การงานมั่นคง และรู้หน้าที่ของตนทั้งขณะอยู่ในบ้านและอยู่นอกบ้าน วรรณกรรมคำสอนจึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชายอีสานมาถึงทุกวันนี้

2. ภาพแทนด้านลบของผู้ชาย หรือชายนอกฮีต ชายนอกฮีต คือผู้ชายที่ประพฤติไม่เหมาะสม ประพฤติผิดขัดแย้งกับคำสอน และไม่ปฏิบัติตามที่สังคมปรารถนา หรือเรียกว่า นอกฮีตครอง ในวรรณกรรมคำสอนอีสานมีการกล่าวถึงผู้ชายที่มีความประพฤติไม่ดี หรือนอกฮีตไว้ซึ่งไม่ควรยึดปฏิบัติตาม ดังนี้

2.1 ชายนอกฮีตครองธรรม อนุภาคชายนอกฮีตครองธรรม คือผู้ชายที่ประพฤติผิดขัดแย้งจากบรรทัดฐานของสังคมท้องถิ่นที่บัญญัติไว้เป็นคำสอน ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องกาพย์หลานสอนปู่ ที่สอนเรื่องคนที่ไม่นับว่าเป็นคนดี ได้แก่ คนที่จิตใจโลเล

ไม่อยู่กับร่องกับรอย คนเป็นข้าราชการยุ่งเกี่ยวกับการค้าใช้อิทธิพลในหน้าที่ คนมีเงินไม่รู้จักทำบุญทำทาน คนยากจนแต่อวดว่ามั่งมี
นักบวชหาเงินหรือรับจ้าง ครูบาอาจารย์หาเงินแต่เหล้า คนชราแก่เฒ่าไม่อบรมสั่งสอนลูกหลาน เจ้าอาวาสที่ลูกวัดไม่ยำเกรง พ่อบ้านที่
พูดจาไม่เป็นธรรม คนรู้มากไม่เกรงกลัวบาปเรียนธรรมอวดแต่คำพูด คนเฒ่าไม่มีจิตเมตตา คนที่มักคิดร้ายชาวบ้าน คนซึ่กัวพาเพื่อ
ตกใจ คนจัญไรไม่เลียดูพ่อแม่ คนยกย่องแต่ตัวเอง คนนักเลงทำให้ภรรยาตัวเองทุกข์ยาก คนมักได้มักแย่งของผู้อื่น ผู้ใหญ่บ้านข่มเหง
ลูกบ้าน คนซึ่กียัดมันฮึดคลอง คนไม่เกรงพระสงฆ์ คนเป็นบ้าทำแต่บาปไม่รักษาศีล ตัวอย่างเช่น

คนโลเลสั่งสอนความซึ่กึ่กับนับ
คนลบลู่ซึ่บอกทางคุณกับนับ
คนเป็นขุนซึ่บอกทางคำกับนับ
คนเป็นข้าซึ่ของหาเงินกับนับ
คนมีเงินกินทานบได้กับนับ
คนซึ่ไ้ฮ้อวดอ้างมั่งมีกับนับ
คนเป็นซึ่หาเงินฮ้อจ้างกับนับ
คนมักอ้างอวดรู้เกินการณกับนับ
เป็นอาจารย์หาเงินแต่เหล้ากับนับ
เป็นผู้เฒ่าบสอนลูกหลานกับนับ
เป็นสมภารลูกวัดบย่านกับนับ
เป็นพ่อบ้านปากบเป็นธรรมกับนับ
ความฮู้มากการบ่าบย่ำกับนับ
คนเฮียนธรรมอวดแต่ความเว้ากับนับ
คนผู้เฒ่าขาดเมตตาจิตกับนับ
คนซึ่ย่านพาหมู่ตกใจกับนับ
คนปากเกลี้ยงย่องแต่ตนเองกับนับ
คนนักเลงพาเมียทุกซึ่ไ้กับนับ
คนมักได้ยาดแย่งยิวนกับนับ
คนเป็นกวนข่มเหงชาวบ้านกับนับ
คนซึ่คร้านหาฮึดครองธรรมกับนับ
คนซึ่คร้านหาฮึดครองธรรมกับนับ
คนเป็นบ้าขนบาปไ้ตัวกับนับ
คนพาโลหาศีลบได้กับนับ

(สวิง บุญเจิม, ม.ป.ป.: 79-80)

ขายนอกฮึดครองธรรมดังกล่าวเป็นภาพแทนด้านลบที่ใช้สอนผู้ชาย ถึงแม้จะไม่ได้ใช้คำว่า “ชาย” แต่วรรณกรรม
เรื่องหลานสอนปู่ก็ได้รับคำสอนไว้ชัดเจนว่าเป็นผู้ชาย ดังนั้น คนที่มีลักษณะนอกฮึดครองธรรมดังกล่าวจึงหมายถึง ขายนอกฮิ
ตครองธรรมที่ไม่ควรคบ หรือเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีไม่ควรประพฤติตาม

2.2 ขายนอกฮึดสามโบสถ์ หมายถึงชายที่บวชแล้วสึกมาแล้วสามครั้ง ชายลักษณะนี้โบราณว่าไว้ว่าลักษณะไม่ดีไม่ควร
คบ จึงนับว่าเป็นขายนอกฮึดในวรรณกรรมคำสอน ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องเสียวสวด ที่พ่อของเสียวสวดสั่งสอนก่อนที่จากโลกนี้
ไปเรื่องการคบมิตรว่าไม่ควรคบหาหรือเกี่ยวข้องกับชายที่บวชมาแล้วสามครั้งจะนำความเดือดร้อนมาให้ ตัวอย่างเช่น

ชายใด ทบวชแล้วสึกออก	สามที
อย่าได้ ทำสหายเกาะเกี่ยวมือ	มันนั้น
เห็นว่า สอนเชื่อไว้	อย่าได้ล่วงคำสอน นั้นเนอ
เป็นดัง ทุกชะมั่วเจ้า	ปางนั้นแสมงตาย

(พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ, 2523: 3)

ขายนอกฮึดสามโบสถ์คือการเก็บสถิติของคนโบราณที่เคยพบเจอผู้ชายที่มีพฤติกรรมดังกล่าวแล้วนำความทุกข์ หรือ
ปัญหามาให้เดือดร้อน ลักษณะด้านลบของผู้ชายนี้จึงถูกนำมาสอนผู้ชายเรื่องการคบเพื่อนเพื่อไม่ให้ประสบปัญหาภายหลัง

2.3 ขายนอกฮิตซึราย คือผู้ชายที่โง่เขลาเบาปัญญา ไม่รู้จักแสวงหาความรู้ใส่ตน เกียจคร้านไม่รู้จักทำมาหากิน นอนตื่นสายไม่รู้ตื่น ไม่ทำงานทำการมีแต่ปล้นผู้อื่น ซึ่งไม่ใช่พฤติกรรมอันพึงประสงค์ของคนในสังคม ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนานาสุภาษิต คำกลอน ตัวอย่างเช่น

อย่าเป็นชายแวล่นอนเวนบุรีดิน ให้ชายบึกชายป็นรู้จักการข้างหน้าชายค้ำเหี่ยวชาย
อย่าเป็นชายผู้ร้ายปล้นที่เจ้าของ ให้ชายมองชายเห็นเหตุการณ์เมืองบ้าน ให้ชายเอาการรู้ศัตรูได้ทุกท่า ให้
ชายก้าวขึ้นหน้าอย่าชายล้าเมื่อหงษ์ ให้ชายชิงชิงขึ้นเหนือคนมันจ้งแม่น ชายมันมีตั้งแสนนับเป็นโกฏีและล้าน
ชายคร้านก็มากหลาย ชายซึรายแม่นชายทุปัญญา ชายบ่หาความดีใส่โตแม่นชายบ้า ชายปัญญามีล้นชายจนมี
มาก ชายทุกซึยากจะนอกนั้นหลายชั้นแต่หมู่ชายๆ

(พระทองสุข สุภาจาโร, ม.ป.ป: 10)

2.4 ขายนอกฮิตศาสนา คือผู้ชายที่มีอยู่ในศีลในธรรม ไม่ปฏิบัติตามคำสอนพุทธศาสนา ดังปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง พระอินทร์ใช้ชาติที่กล่าวถึงชายที่ไม่มีศีลก็สิ้นความดี เช่นเดียวกับผู้หญิงที่ไม่มีศีลก็สิ้นความสุข พระภิกษุสามเณรที่ไม่มีศีลก็สิ้นศรี และ ข้าราชการที่ไม่มีศีลก็สิ้นยศ ตัวอย่างเช่น

สตรีไม่มีศีลก็สิ้นสวย
บุรุษด้วยไม่มีศีลก็สิ้นดี
ภิกษุสามเณรไม่มีศีลก็สิ้นศรี
ข้าราชการไม่มีศีลก็สิ้นยศ

(บุญศรี สุวรรณไตรย์ น.ธ.เอก, 2549: 48)

วาทกรรมการประกอบสร้างภาพแทนด้านลบของผู้ชาย หรือขายนอกฮิตทั้ง 4 แบบนี้ ไม่ว่าจะเป็น ขายนอก ฮิตครองธรรม ขายนอกฮิตสามโบสถ์ ขายนอกฮิตซึราย และขายนอกฮิตศาสนา ต่างก็เป็นภาพแทนที่ไม่ดีที่ขัดเกล่าให้ผู้ชายรู้จักความดี และความไม่ดี ชายประชาานิยมจากขายนอกฮิต เป็นกรอบความรู้คำสอนที่ประกอบสร้างผู้ชายให้เป็นที่ยอมรับในสังคมอย่างครบทุกมิติ วาทกรรมการประกอบสร้างภาพแทนด้านลบของผู้ชายจึงเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นภาพตัวตนของผู้ชายในด้านไม่ดีที่ไม่ควรยึดถือซึ่งทำให้ภาพแทนผู้ชายที่ดีมีความแจ่มชัดมากขึ้น แนวคิดนี้สอดคล้องกับที่แนวคิดของฟูโกต์ (Michel Foucault) ที่พยายามชี้ให้เห็นว่า วาทกรรม คือความรู้และความจริงที่มีอิสระในตัวเองจึงมีอำนาจในการกำหนด บงการ ความรู้ที่ถือเป็นวาทกรรมจะมีอำนาจจบการต่อผู้ที่ยอมรับวาทกรรมนั้น ดังนั้น วาทกรรมจึงเป็นความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ถูกนิยามว่าเป็นความจริงภายใต้กรอบความรู้แบบหนึ่งด้วย ปฏิบัติการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการนิยามความหมาย (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2555: 49) กล่าวโดยสรุปวาทกรรมการประกอบสร้างภาพแทนเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นภาพตัวตน “ชายประชาานิยม” ที่สังคมท้องถิ่นปรารถนาอยากให้เป็น และไม่ยอมอยากให้เป็น ซึ่งนับเป็นความรู้สำคัญที่นำไปสู่การประกอบสร้างสังคมอุดมคติในท้องถิ่นอีสาน ทั้งนี้ แนวคิดการประกอบสร้างทางสังคมยังอาจนำไปใช้ศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมประเภทอื่นได้ เช่น ภาษาถิ่น ประเพณี ความเชื่อ

บทสรุป

การประกอบสร้างภาพแทน “ชายประชาานิยม” ในวรรณกรรมคำสอนอีสาน สะท้อนให้เห็นภาพตัวตนของผู้ชายอีสานที่แฝงฝังอุดมการณ์ความเป็นชายไว้อย่างมีมิติ และได้กำหนดบทบาทให้ผู้ชายที่ดีไม่ประพฤติตนนอกฮิตเป็นผู้นำครอบครัวที่มีความหมายและเป็นที่ยอมรับของสังคม อีกทั้งยังได้รับการนับถือจากผู้หญิงซึ่งคอยสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ภาพแทนนี้จึงเป็นความจริงที่ฝังแน่นในสังคมอีสานอันมีลักษณะแบบปิตาธิปไตย โดยสืบทอดคำสอนอย่างมีพลวัตในรูปแบบวรรณกรรมมุขปาฐะ เช่น ผญาคำสอน เพลงลูกทุ่ง แล้วฝากฝังอุดมการณ์ไว้ในการสอนลูกผู้ชาย ข้อพิสูจน์ว่าอำนาจชายเป็นใหญ่อย่างแท้จริงคือชายคนฮิตผู้นั้น คำตอบปรากฏชัดเมื่อผู้ชายตระหนักถึงความภาคภูมิใจในตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องรอการวิพากษ์จากผู้หญิงซึ่งเป็นเพศรองอีกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กัณหา (บ.ช.ย). (2544). **แทนน้ำนมแม่**. ขอนแก่น: คลังนาธรรมชาติ.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2521). **ลักษณะวรรณกรรมอีสาน**. มหาสารคาม: ศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). **สัตววิทยา, โครงสร้างนิยม, หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์**. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2560). **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: บริษัทเคสดีไทย จำกัด.
- บุรุษ, สตีฟ. (2559). **สังคมวิทยา: ความรู้ฉบับพกพา**. (จันทน์ เจริญศรี, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส.
- บุญศรี สุวรรณไตรย์ น.ธ.เอก. (2549). **พระอินทร์ใช้ชาติ**. ขอนแก่น: คลังนาธรรมชาติ.
- ปราณี วงษ์เทศ. (2559). **เพศและวัฒนธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: นานาแอส.
- พระครูคัมภีร์นิเทศ ป.6. (ม.ม.ป.). **ชนะสันธราชเทศนาคำสอน และโกปิตินพมาชวนขัน**. ขอนแก่น: คลังนาธรรมชาติ.
- พระครูสุเทพสาครคุณ. (2549). **ธรรมดาสอนโลก**. ใน พระครูสุเทพสาครคุณ, ปรีวรรต. วรรณกรรมคำสอนอีสาน, หน้า 200-352 ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. (เอกสารอัดสำเนา).
- พระทองสุข สุภาจาโร. (ม.ป.ป.). **น่านาสภาชีวิตคำกลอน**. ขอนแก่น: คลังนาธรรมชาติ.
- พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. (2513ก). **พญาคำทอง (สอนไพร่)**. มหาสารคาม: ศูนย์อนุรักษ์วรรณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วัดมหาชัย.
- พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. (2523). **เสี้ยวสวาด**. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
- พัฒนา กิตติอาษา. (2557). **สู่วิถีอีสานใหม่**. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ภูมิจิต เรืองเดช. (2525). **ศรีสวัสดิ์วัด**. บุรีรัมย์: ศูนย์วัฒนธรรม วิทยาลัยครูบุรีรัมย์.
- ศิริพร ภักดีผาสุก. (2561). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์ และแนวทางการนำมาศึกษาภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สวิง บุญเจิม. (ม.ป.ป.). **ปูสอนหลาน หลานสอนปู่**. ขอนแก่น: คลังนาธรรมชาติ.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). **ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 20**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อคิน รพีพัฒน์. (2551). **วัฒนธรรมคือความหมาย: ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- อรรถัย เพี้ยยุระ. (2561). **วรรณกรรมกับเพศภาวะ**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ขอนแก่น: หจก.ขอนแก่นการพิมพ์.
- อริยานุวัตร เขมจารีเถระ, พระ. (2513). **ท้าวคำสอน**. มหาสารคาม: อักษรทองการพิมพ์.